

Ekonomija Republike Srpske u globalnim ekonomskim procesima: nužnost ili izbor

The economy of the Republike Srpske in global economic processes: necessity or choice

Vukadinović Predrag, Univerzitet Singidunum, Beograd, Goranka Knežević, Univerzitet Singidunum, Beograd, Vule Mizdraković, Univerzitet Singidunum, Beograd.

Sažetak: Informatička ekonomija je relativno novi pojam i pojava koja je nastala 90-tih godina prošlog veka, ali koja je unela mnoge promene u ekonomske procese, posebno na globalnom nivou. Ovaj rad prezentuje pre svega novi termin koji se pojavio u kontekstu globalne i informatičke ekonomije a to je *nova ekonomija*. Ovaj termin je već postao opšteprihvaćeni termin u terminologiji izučavanja novih globalnih procesa u ekonomiji koji su bazirani na informatičkoj ekonomiji. Sadržaj termina *nove ekonomije* određuje one elemente i faktora uticaja na brži ekonomski razvoj na novim osnovama koji za sada pokazuje pun uspeh u zemljama razvijenih ekonomija. Međutim i zemlje ekonomija u razvoju takođe imaju svoju šansu da se u kontekstu novih promena prilagode novinama i na taj način na brži način dostignu viši stepen razvoja ekonomije što bi bio slučaj i sa ekonomijom Republike Srpske.

Ključne reči: *globalizacija, nova ekonomija, informatička ekonomija, ekonomija Republike Srpske.*

Abstract: Information economics is a relatively new concept and a phenomenon which appeared 90s of the last century, but which has brought many changes in the economic processes, especially at the global level. This paper presents primarily the new term that appeared in the context of the global economy and information and that's the new economy. This term has already become a generally accepted term in the terminology of the new study of global processes in the economy that are based on the information economy. Content term new economy determines the elements and factors affecting the rapid economic development on a new basis, which now shows the full success in countries with developed economies. But the country's emerging economies also have their chance to be in the context of new newspapers adapt to changes and thus a faster way to reach a higher level of economic development would be the case with the Republika Srpska economy.

Keywords: *Globalization, the new economy, information economy, the economy of the Republika Srpska.*

I. UVOD

Novije vreme razvoja i kretanja ekonomskih procesa bremenito je mnogobrojnim promenama. Ekonomija je postala

globalni fenomen, izražen terminom globalizacija. Procesi globalizacije u ekonomiji nameću ne samo novi način rada i razmišljanja već čine da se ekonomski procesi odvijaju brže i efikasnije uz rast produktivnosti upravo zato što barijere koje su stajale na putu ovim procesima padaju pred naletom liberalizacije, deregulacije ali i novom pojavom oličenom u rapidnom razvoju informatičke i komunikacione industrije. Iz novina koje su nastale promenom dotadašnje "industrijske ekonomije" nastaje termin *nova ekonomija* koja odražava promene nastale prelaskom sa industrijskog u informatičko društvo. Bez obzira što ne postoji opšteprihvaćena definicija ovog termina, on je u naučnim radovima i istraživanjima ipak postao opšteprihvaćeni termin. No, bez obzira na razlike u definisanju sadržine ovog termina, u jednoj činjenici se svi slažu. U osnovi ovog termina jeste informaciona tehnologija i komunikacije koje su svojim razvojem unele navedene promene i nužno dovele do termina nova ekonomija. Druga činjenica u kojoj postoji visok stepen saglasnosti jeste u tome što nova ekonomija, a u nekim radovima informatička ekonomija jeste ekonomija proizvodnje znanja umesto dotadašnje tzv. stare ekonomije (industrijske ekonomije) koja je u fokusu svojih aktivnosti imala proizvodnju robe i usluga. ova radikalna razlika jeste prema tumačenju određenih autora viši stepen napretka ekonomije koji za rezultat ima brži rast društvenog bruto proizvoda, nižu inflaciju, bržu i efikasniju trgovinu, investicije bez barijera itd. Međutim, treba imati na umu da u globalnim ekonomskim procesima još uvek funkcionise i regionalno koncentrisanje privrede (Evropska Unija, Severna Amerika, Latinska Amerika, Azija itd.) koje vodi određenim ne samo političkim već i ekonomskim integracijama. U ovim integracijama zemlje ekonomija u razvoju, posebno male zemlje mogu videti svoju šansu u prilagođavanju svog političkog, ekonomskog i pravnog sistema iz čega bi trebalo iznaći mogućnosti za usklađivanje sopstvenih interesa globalnim interesima zasnovanim kako je već rečeno na informatičkoj ili novoj ekonomiji. U globalnim ekonomskim odnosima i ciljevima samo najveće razvijene ekonomije imaju tu privilegiju da forsiraju ili štite sopstvene interese, dok male zemlje nerazvijenih ekonomija ili ekonomija u razvoju nemaju izbora u ovako postavljenim globalnim odnosima već nužno moraju da se prilagode globalnom svetskom ekonomskom sistemu.

II. REZULTATI

Svetska ekonomija zadnjih decenija dobija nove forme, značaj i uticaj. Ove promene, uzrokovane su dejstvom više faktora koji su rezultat novih shvatanja kao i razvoja informatičke tehnologije i komunikacija kao jednog od najznačajnijih faktora uticaja na globalne ekonomske procese

Uticaj informatičke tehnologije, osetnije se uviđa od devedesetih godina prošlog veka, kada se može uočiti dominacija dva trenda promena. U tom kontekstu može se govoriti o globalizaciji i novoj ekonomiji zasnovanoj na informacijama na bazi komunikacione tehnologije. Upotreba novih tehnologija prema Guillén (2003)¹, koncentrisana je pre svega u sektoru usluga. Takođe, nova ekonomija, proizvod je i brzih procesa liberalizacije, sve veće deregulacije i konačno finansijske globalizacije što su karakteristike već pomenutog prvog trenda promena, odnosno globalizacije. Računarsko informaciona i komunikaciona revolucija bila je baza, odnosno materijalna osnova koja je uslovlila globalizaciju i rastuću integraciju svetske ekonomije. Pored toga smatralo se da njihova pojava predstavlja fundamentalno poboljšanje produktivnosti privrede nakon godina zastoja.

Imajući u vidu, da je proces globalizacije, baziran između ostalog i na informatičkoj, odnosno novoj ekonomiji, još uvek proces u razvoju, ekonomisti ne mogu u ovom momentu reći šta je potrebno za proizvodnju novih znanja (karakteristika nove ekonomije) potrebnih za trajno i brže povećanje stopa produktivnosti. Pojedini autori Jones (2001)² ističu na primer da dok se produktivnost u smislu proizvodnje robe i usluga vremenom kontinuirano povećava, to se ne bi moglo reći za proizvodnju znanja. Međutim, i ekonomija u proizvodnji znanja, takođe postaje sve produktivnija, što se naročito odnosi na IT tehnologije (informacione tehnologije) u kojima će u budućnosti svakako doći do velikog broja naknadnih otkrića. Ovaj autor, je međutim skeptičan kada je u pitanju temeljno neznanje o prirodi generisanja znanja koje bi trebalo imati na umu.

Informatička tehnologija, izazvala je revoluciju u sferi ekonomije, koja se može porediti sa revolucijom u nastanku industrijskog društva koju je izazvao pronalazak parne mašine. globalno društvo i globalna ekonomija postaju informatičko društvo a ekonomija informatička ekonomija. Industrijsko društvo koje se bazira na proizvodnji roba i usluga, gubi bitku sa novim informatičkim društvom koje se zasniva na proizvodnji znanja. Posmatrajući ovu globalnu promenu, Mrđa (2009)³ konstatuje da us karakteristike industrijskog društva, sve manje izražene, naročito u ekonomijama najrazvijenijih zemljama sveta, nastavljajući dalje, da su procesi informatizacije zahvatili i srednje razvijene zemlje kao i zemlje u razvoju, naglašavajući da je taj proces brži i od

procesa prelaska, odnosno transformacije poljoprivrednog u industrijsko društvo. U suštini, u ekonomiji, informacije postaju četvrti resurs pored kapitala, rada i materijala. Takođe, i pojava interneta je uticala na pojavu mnogobrojnih promena obzirom da internet pruža ogromnu količinu informacija različitu i po kvalitetu i geografskoj, ekonomskoj i kulturnoj raznovrsnosti. Promene koje donosi internet nužno menja dotadašnje navike, način razmišljanja, poslovanja i u konačnom i tržišnu poziciju svakog korisnika interneta.

Svetska privreda, tek krajem dvadesetog veka dobija globalne dimenzije, zahvaljujući pre svega novoj informacionoj strukturi koja je bila u stanju da obezbeđuje informacije na bazi nove komunikacione tehnologije, a uz pomoć deregulacije i liberalizacije, kao i stvaranja novih globalnih izvora finansiranja. Slobodna trgovina, zatim slobodni tokovi investicija, finansijske transakcije bez barijera, berze, trgovina hartijama od vrednosti i ostali faktori ubrzavajući proces globalizacije istovremeno u prvi plan ističu informatičku ekonomiju kao bazu ovog razvoja.

Nova ekonomija se pojavila u poslednjih dvadeset godina prošlog veka. Ističući karakteristike nove ekonomije Castells (2010)⁴ ih navodi kao informativne, globalne i umrežene. Informativne, jer u osnovi nove ekonomije su informacije, veština njihove primene koja se zasniva na efikasnosti u njihovoj primeni. Globalni karakter tumači tako što su osnovne delatnosti proizvodnje, potrošnje i trgovine kao i njihove komponente (kapital, radna snaga, sirovine, menadžment, informacije, tehnologija, tržišta) organizovane na globalnom nivou bilo direktno, bilo indirektno preko mreže veza između privrednih subjekata. Umreženost objašnjava tako što se prema novim istorijskim uslovima produktivnost generiše kroz konkurenciju u globalnoj mreži interakcija između poslovnih mreža. Globalizacija, bez obzira na jaku novu informatičku ekonomiju ipak ima vlogu jakih problema daljeg razvoja, imajući u vidu da teza o regionalizaciji ekonomije ipak još uvek nije do kraja odbačena. Naprotiv, kako Castells tvrdi teza regionalizacije, moraće da se preispita nogo temeljnije. Polazeći od Evropske Unije (EU), kao jednog od primera regionalizacije, on ističe da razvoj faktora homogenizacije ekonomije EU carinska unija, jedna valuta, Evropska centralna banka ide u prilog tezi stvaranja jedne ekonomije, dodali bi ovde ustvari ekonomske integracije (prim. aut.). EU je čak "primorala" kompanije iz različitih zemalja u okviru EU da sarađuju na jednom projektu kako bi dobile subvencije (Philips, Thompson i Siemens zajedno su radile na razvoju mikroelektronike u okviru JESSY programa)⁵ Međutim, koncepti regionalizacije ekonomije sprovode se i na drugim krajevima sveta: Severna Amerika-Sporazum o slobodnoj trgovini (NAFTA), Azijski Pacifički Ekonomski Savet (APEC) itd.

¹ Arturo Guillén R.,(2003): Seventh International Congress of the International Society for Intercommunication of New Ideas (ISINI). Lille, France, August 20-23, pp.1.

² Charles I. Jones,(2001): The future of the New Economy, Attn: Research publications, MS 1140, Federal Reserve Bank of San Francisco, San Francisco, pp.4.

³ Mrđja N., (2008): Informatičko društvo imrežna organizacija preduzeća, Čigoja štampa, Beograd

⁴ Manuel Castells,(2010): Network Society, second edition With a new preface (This second edition with a new preface first published 2010.), Blackwell Publishing Ltd.

⁵ Van Tulder and Junne (1988), Ernst and O'Connor (1992) i Ernst (1995), preuzeto iz Castells, pp. 175.

Ističući ključnu ulogu ICT (Information and Communication Technology) Isaacs and other (2008)⁶ navode da je ICT donela sveobuhvatne promene i reorganizaciju naučnih istraživanja, industrije i funkcionisanja ekonomije. Autori navode, da postoji čitav niz čvrstih dokaza koji podržavaju zaključak da je ICT doprinela generalno posmatrajući napredak u svim navedenim područjima njihovih istraživanja.

Uticao nove ekonomije na ekonomski rast u zemljama u razvoju, iako u ovom momentu nema dominantan uticaj u odnosu na "staru ekonomiju", u budućnosti bi mogla imati presudan značaj na rast ekonomije u nerazvijenim ekonomijama. Prema Piatkowski (2002)⁷ doprinos nove ekonomije rastu ekonomije u zemljama u razvoju je minimalan ukoliko se posmatra iz perspektive makroekonomije. On dalje tvrdi da će "stara privreda" i dalje biti osnova razvoja u tranzicionim ekonomijama. Međutim, na duži rok nova ekonomija ipak pruža veći potencijal za dalji ekonomski rast i povećanje životnog standarda u manje razvijenim zemljama uključujući i postsocijalističke zemlje. Ubrzanje produktivnosti rada koji implicira nova ekonomija može skratiti proces sustizanja razvijenih ekonomija.

Nova ekonomija, međutim, nije automatizam, jer potencijal koji pruža nova ekonomija može biti neiskorišćen ukoliko se ne izgradi odgovarajuća institucionalna infrastruktura što bi omogućilo korišćenje profitabilnosti inovativnih tehnologija.

Kao što je već naznačeno, termin nova ekonomija ima široku upotrebu i predstavlja gotovo opšteprijehvatljiv termin. Međutim, ovaj termin označava ipak različite elemente koji ga karakterišu sa različitih aspekata, pa se ne može tvrditi da postoji jedna opšteprihvatarena definicija ovog termina. Prema Cinzia dal Zotto (2005)⁸ obično se nova ekonomija definiše sa dva aspekta: šireg i užeg. Širi aspekt se oslanja na opis karaktera i glavne karakteristike nove ekonomije, pri čemu se najviše koriste opšte karakteristike makroekonomskih učinaka u SAD u 1990-tim. Prema Birou za ekonomske analize, nova ekonomija je opisana kao rast ili proširenje američke ekonomije u 1990-toj godini koju karakterišeekonomski rast Društvenog bruto proizvoda, zatim rast Društvenog bruto proizvoda po glavi stanovnika, više stope investicija, kao i niska inflacija i nezaposlenost. Uža definicija uzima u obzir to da nova ekonomija predstavlja ekvivalent ubrzanja stope rasta u IT, odnosno posmatra se kao transformacija smanjenja budžetskog deficita, inflacije i poslovnog ciklusa. Isti autor zaključuje da iz obe definicije (šire i uže) nova ekonomija liči na transformaciju u ekonomiju znanja i ideja na bazi ekonomije u kojima su inovativne ideje i tehnologija ključevi ekonomskog rasta.

⁶ Ajendra Isaacs, N.K.Gupta, Rajeev Paulus, Eugenia P. Lal, (2008): Techno Revolution through ICT Enabled Strategic Innovations, Computer Society of India, Adhyayan.

⁷ Marcin Piatkowski (2002): The Institutional Infrastructure of the 'New Economy' and Catching-up Potential of Post-Socialist Countries, Transformation, Integration and Globalization Economic Research, Warsaw.

⁸ Cinzia dal Zotto (2005), What is New Economy?, Media Management and Transformation Centre, Jönköping International Business School, Jönköping.

Prema Jentch (2001)⁹ Nova ekonomija ima sledeće karakteristike:

- sektor informatičke ekonomije doprinosi više od 25% rasta društvenog bruto proizvoda;

- najmanje 25% svih domaćinstava ima računar i pristup internetu;

- u poslovnom sektoru ekonomije, internet je usvojen kao infrastruktura za ekonomske transakcije za najmanje 25% preduzeća.

Da li zaista postoji nova ekonomija ili je to samopusta želja za Wall Street i nekoliko ekonomskih "otpadnika" pita se Shepard (1976).¹⁰ Nova ekonomija ukazuje na dva široka trenda. Prvi je globalizacija poslovanja koja se širi u bivšim komunističkim zemljama, zemljama u razvoju, Latinske Amerike pa čak i u razvijenim zemljama zapada. Drugi trend je revolucija u oblasti informacione tehnologije.

Ekonomija Republike Srpske je pre svega nerazvijena ekonomija malog geografskog prostora. Informatička ekonomija kao šansa i mogućnost razvoja ekonomije Republike Srpske podrazumeva da se rekonstruiše infrastruktura potrebna za ulazak na vrata informatičke ekonomije i uklapanje u globalne ekonomske procese, kao i nova znanja, organizacija preduzeća, menadžmenta, pravni sistem itd. Treba imati u vidu činjenicu da i neke razvijene ekonomije nemaju uvek usklađen ekonomski interes na globalnom planu ekonomskih interesa: borba oko prirodnih resursa, pre svega nafte i gasa i ostalih energenata (zaustavljanje gradnje "Južnog toka"), potpisivanje sporazuma o formiranju Razvojne banke BRIKS¹¹ itd. Međutim, forsiranje sopstvenog interes je ipak privilegija velikih i razvijenih. Male i nerazvijene zemlje, kao što je Republika Srpska, morale bi da nađu način da svoje ekonomske interese uklope ili usaglase sa globalnim ekonomskim interesima, tako što će što pre pokušati da izvrše potrebne sistemske promene kako bi mogle da stvore infrastrukturu za ubrzanje razvoja. Informatička ekonomija, ukoliko se njeni osnovni elementi ugrade u ekonomski sistem Republike Srpske može biti značajna šansa i mogućnost za razvoj ekonomije Republike Srpske.

III. ZAKLJUČAK

Globalizacija je proizvela novu ekonomiju koja je bazirana pre svega na informatičkoj tehnologiji i komunikacijama. Opšte prihvaćena definicija termina nova ekonomija još je uvek u fazi teorijskih različitosti, ali ono što niko ne osporava je da u njenoj osnovi leži informatička ekonomija, odnosno informatika i telekomunikacije i da je to ustvari ekonomija proizvodnje znanja.

⁹ Preuzeto iz: Cinzia dal Zotto (2005), What is New Economy?, Media Management and Transformation Centre, Jönköping International Business School, Jönköping.

¹⁰ Stephen B. Shepard (1976), The New Economy: What is really means, Business week, Bloomberg L.P. New York, New York.

¹¹ Sporazum o osnivanju Razvojne banke BRIKS, potpisan je 15.07.2014.godine u Fortalezeu u Brazilu.

Republika Srpska kao mala i nerazvijena ekonomija nema tu privilegiju da forsira isključivo sopstveni i izolovani ekonomski interes i razvoj već da sopstveni ekonomski interes i razvoj uklapa u globalne ekonomske interese. Stoga, mora vrlo brzo ući u fazu transformacije svog pravnog i ekonomskog sistema i njegove strukture kako bi stvorila osnovni preduslov da informatička ekonomija bude njena prednost a ne nedostatak. Imajući u vidu navedene razloge, uklapanje sopstvenog ekonomskog interesa uz odgovarajuće promene pravnog i ekonomskog sistema predstavlja nužnost u kojoj će se ekonomija Republike Srpske razvijati.

LITERATURA

- [1] Ajendra Isaacs, N.K.Gupta, Rajeev Paulus, Eugenia P. Lal, (2008): Techno Revolution through ICT Enabled Strategic Innovations, Computer Society of India, Adhyayan.
- [2] Arturo Guillén R.,(2003): Seventh International Congress of the International Society for Intercommunication of New Ideas (ISINI). Lille.
- [3] Charles I. Jones,(2001): The future of the New Economy, Attn: Research publications, MS 1140, Federal Reserve Bank of San Francisco, San Francisco, pp.4.
- [4] Cinzia dal Zotto (2005), What is New Economy?, Media Management and Transformation Centre, Jönköping International Business School, Jönköping.
- [5] Manuel Castells,(2010): Network Society, second edition With a new preface (This second edition with a new preface first published 2010.), Blackwell Publishing Ltd.
- [6] Marcin Piatkowski (2002): The Institutional Infrastructure of the 'New Economy' and Catching-up Potential of Post-Socialist Countries, Transformation, Integration and Globalization Economic Research, Warsaw.
- [7] Mrdja N., (2008): Informatičko društvo imrežna organizacija preduzeća, Čigoja štampa, Beograd
- [8] Stephen B. Shepard (1976), The New Economy: What is really means, Business week, Bloomberg L.P. New York, New York.